

פולמוס העופות

בירור בפולמוס עופות ה'ברקאלי'
בצירוף תמונות מהעוף הברקאלי

מאת

הרב יחיאל מיכל שטרן שליט"א

ירושלים תשרי תשע"ח

הקדמה קצרה לפולמוס עופות 'הברקאלי'

לפני שניכנס כלל בענין אצטט לשון שר התורה בעל דברי חיים, ה"ה רשכבה"ג רבי חיים מצאנו זצוק"ל:

בסוגיא זו לפי עומק העיון לא ירדתי לעומקה על שעה חדא הגם כי כבר יותר מארבעים שנה שלמדתי הסוגיא בעיון רב עם כל זה עתה אם אבוא לפלפל צריך זמן חצי שנה על כל פנים'. (שו"ת דברי חיים יורה דעה חלק ב סימן מה).

פולמוס העופות מתבדר בכל בית מדרש והכוללים, וגדולי התורה דנים בשאלה יש שאסרוהו ויש שהתירוהו.

מיותר גם לומר שלא באתי חלילה להכריע כאן בנושא (וגם מילים אלו מיותרות) שגדולי תורה ענקים חולקים בדבריהם לכאן ולכאן, גם אותם גדולי תורה שכלל ישראל סומכים בעיניים סגורות על הכרעותיהם 'אשר מפיהם אנו אוכלים', וענקי התורה בעבר ובהווה סמכו עליהם.

מה גם שאותם גדולי תורה אשר כל מהותם והתמצאותם בנושא 'כשרות העופות' יש ביניהם חילוקי דעות, וגם אצל שוחטי עופות המפורסמים מצאנו חילוקי דעות, ואותו בן תורה העומד מהצד מתפלל מה הויכוח.

לכן באתי בקונטרס קטן זה להבהיר צדדי השאלה ולהראות שיש באמת ב' צדדים לשאלה. אך להכריע שזה עוף טמא בזה פשוט שאי אפשר.

יש גם להדגיש שאותם יראים ושלמים שניסו להביא עוף זה נעשה מתוך כוונה אמיתית שלדעתם יש בעייה בעופות המצויים לנו והנקרא 'פטם' ולכן רצו להביא עוף החדש. זה ברור לכל שיש שינוי בתרנגולים מדורות העבר, **אם ניקח את חזה העוף** (העשוי לשניצל) כיום הוא עבה יותר מבעבר, גם השוקיים נתקטנו, וכן נתקצרו הרגליים, וכל זה נעשה מפעולות שונות שיצרו בעופות מתוך צורך להרבות בשרם ולמעט רגליהם שאינו נאכל ולחסוך בהוצאות המזון ולקצר ימי גידולן.

שאלה זו של שינוי עופות המצויים אם זה נעשה מתוך התערבות הכלאה של עופות טמאים חלילה או לא היא שאלה בפני עצמה, ולא נכנסתי בבירור קונטרס זה, **כי במציאות כל השנים כל גדולי התורה ונותני הכשרות אכלום והכשירום, ולא ניכנס אם זה נעשה 'בגלל בדיעבד או לכתחילה'.**

אבל צריך להדגיש ולחזור ולהדגיש ולהפריד בין שני הדברים **'זו שאלה בפני עצמה' וזו שאלה בפני עצמה'** ואין לערב זה בזה כלל וכלל.

כדי להבחיר לעצמי הנושא נסעתי ללולי עופות החדשים, ובדקתי מקרוב אותן עופות לראות צורתם והתנהגותם, גם לקחתי שוחט מומחה ושחט את העוף וראיתי את חלקיו הפנימיים וצילמתי אותם כדי שיוכל הבן תורה לראות בטענות הצדדים אם יש שינויים בעופות.

מה גם שבנושא 'שינוי העופות' כבר מצינו בפוסקים אם יש לזה ערך בהלכה כדי להבדיל בין שינוי גדול או שינוי מעט.

נושא זה של הבאת עופות חדשים דנו בו גדולי וענקי התורה בכל הדורות, וננסה להשוות הדברים.

וצריך להדגיש כי עופות המצויים אצלנו הם לא כעופות בשנות העבר, כי כיום העופות כבר נשחטים בגיל צעיר מאד 'כחודש וחצי' לחייהם, ולא כבעבר, ולכן אם נראה שינוי בעופות החדשים מי שלא זוכר אותם עופות שבעבר נראה לו עוף החדש כסוג עוף אחר לגמרי.

לדוגמא 'הכרבולת הגדולה' של עוף החדש, 'צבע רגליו', 'צבע הנוצות' 'נוצותיו המהודרות', שלא נראה כן בעופות המצויים, אך מי שזוכר את העופות שגדלו בחצרות בשנות העבר - אינו מתפלא בשינויים. אך בכל זאת יש בו שינויים, רק צריך לדון אם הוא 'שינוי' המשנה את כשרות העוף.

ה'בארקלי' בצבע חום

ה'בארקלי' בצבע כסוף לבן

ה'בארקלי' בצבע זהוב

חולק אצבעותיו או לא

אך יש אחד מהדברים העיקריים 'המכשיר או מטריף העוף' וזהו אם **חולק את אצבעותיו ואז הוא סימן ברור שהוא עוף טמא או אינו חולק את אצבעותיו והוא סימן טהרה.**

ושמעתי שהביאו עוף החדש בפני גדולי התורה והראו שחולק את אצבעותיו, אך מי שקצת מתמצא בעופות המציאות היא כשאתה בא ומנסה להעמיד את העוף על גבי קרש מרוב פחדו שלא יפול הוא מתבלבל ומנסה למצוא לעצמו תפיסה מסויימת שלא יפול ולכן חולק אצבעותיו, **'אבל לאחר שנה מפחדו חוזר ומסדר אצבעותיו כטבעו הרגיל'.**

גם תלוי על מה אתה מניחו על **קרש צר או על קרש רחב קצת.**

אותו בעיה של עמידה בזמן פחד או קרש צר אינו רק בעוף החדש **אלא גם בעוף המצוי הפטם תראה כן.**

אם נרצה לדעת אמיתות הדברים בצורת עמידתו הנכונה צריך לראות איך נראה אצבעותיו כשהתרנגול **מכה עצמו עלה על הקרש** משם תוכל לקבוע הדבר בבירור, וגם אם תיכנס ללול עופות ותפחיד אותם ואז ירוץ לתפוס מחסה גם שם לפעמים יתפוס עצמו בחזקה ויחלוק אצבעותיו עד יעבור פחדו, ובזמן זה לא תוכל לקבוע עמידתו כסימן כשרות או סימן טומאה.

כשבדקתי את העוף החדש ע"י נסיון להעמידו על שלבי

הסולם בתחילה חלק אצבעותיו שנים לכאן ושנים לכאן וכשנרגע החזיר אצבעו ולא חלקו אלא שלש מלפנים ואחד לאחוריו. כפי התמונה שלפניכם, גם נביא תמונה כשנח התרגול מכח עצמו על מוט וקרש רואים שאינו חולק אצבעותיו.

כמו כן נושא 'פריחת התרגול' כל התרגולים יש להם תכונת הפריחה, רק תלוי במשקל גופם אם שוקל יותר יפרח לגובה מסויים, וכששוקל פחות יפרח יותר גבוה, כשנכנסתי ללול של העופות החדשים וניסיתי לתפוס אחד מהם כולם ברחו וחלק מהם עפו אבל עפיפותו היה בגובה של מטר ויותר מעט שזה מצוי גם בעופות המצויות.

בנוגע לטענות בשינוי עופות החדשים בדקתי וראיתי שיש דברים שאין שינוי כלל, ויש שהשינוי הוא במעט.

חולק אצבעותיו שנים מלפנים ושנים לאחר
בתחילה כשמעמידים אותו מרוב בהילות כדי לתפוס תפיסה חזקה חולק אצבעותיו,

א.ל חולק אצבעות – כש'נח' מפחדיו
שלוש אצבעות לפניו ואצבע אחת לאחר

תרגול הברקאלי

צריך להדגיש שבדברי הראשונים והפוסקים שמות הזנים אינו קובע 'כשרות או טומאת העוף' ושמותיהם הוקבע רק בספרי המדע, ובחז"ל והפוסקים נתנו סימנים להכשיר או להטריף את 'התרגול' והוא הקובע לנו ולא 'שם הזן', רק אנו יכולים להשתמש בשמות המדע להקל עלינו לדעת את סוגו.

יש זנים מסויימים שידוע בעולם שהוא **עוף דורס**, וכבר הוקבע שהוא עוף טמא, ויש זנים שלא הוקבע וכדי לטהרם או לטמאם צריך לבדוק כשרותם ע"פ סימני חז"ל.

צריך גם להדגיש שעוף החדש הנקרא 'ברקאלי' אינו זן **מסויים** אלא הוא מסוגי עופות שלקחו בחצרות או משדות שבחוץ. 'בראקלי' אינו שם של מין זן עוף, רק היו גויים בעולם שרצו לשמר סוג תרגולים יפים בצבעם ובנוצותיהם וכדומה, ולא לשם אכילה אלא כמחמד 'תרגול יפה' ובהרבה מקומות בעולם עשו כן, ובמקום אחד שנקרא 'בראקלי' התעסקו בו הרבה לגדל תרגולים יפים ועל שם המקום קראו לעוף בשם 'בראקלי' ולא שהעוף 'בראקלי' הוא מזן מסויים.

בתרגול הברקאלי יש סוגים שונים יש אשר צבעם חום, ויש אשר צבעם בחלקו לבן (ובשם המגדלים 'לבן כסוף') עם נוצות צבועים לתפארת **עד שנראה דומה לטווס**, ויש ביניהם צבע חום עם נוצות זהובות (בשם המגדלים עוף זהוב).

השערת המומחים הוא שאותם שגדלו בארצות החמים צבעם נוטים יותר לצבע החום, ואילו שגדלו בארצות הקרים נוטים יותר לצבע הכסוף, הזכר הוא הנותן את הצבע בוולדות ולכן כשניקח תרגול זכר כסוף עם תרגול חום בזה מהתערובת יצא תרגול שיש בו חלק צהוב סביב הצוואר, וכשניקח זכר חום עם נקבה לבן כסוף יצא תרגולת חומה.

וכל זה בדור הראשון, אבל אם נעשה הכלאה מדור השני דהיינו אם ניקח אותו זכר הצהבהב שנוצר מזכר כסוף ונקבה חומה הרי אם נעשה בו עכשיו הכלאה נוספת יקבל צורה אחרת.

ואם ניקח זכר של לבן כסוף עם נקבה של לבן כסוף התרגול שנוצר מהם יהיה לבן כסוף.

כמו כן יש שינוי בצורתו כשהוא קטן או כשהוא גדול לדוגמא בתמונות שלפנינו תרגול ברקאלי בגיל של ששה חדשים יש בו מראה מיוחד עם זנב נוצות העולה למעלה **'מלכותי ממש'**.

אותן תרגולי ברקאלי שצבעם חום מזכיר את תרגולי הבאלאדי שבעבר (כמו שנביא להלן), אבל תרגול הכסוף אינו דומה בצבעו לעוף הבאלאדי, וזאת הסיבה שיש שוחטים שמעידים שעוף החדש דומה לבאלאדי ויש שוחטים שאומרים שאינו דומה, **כי תלוי איזה עוף הביאו לפניהם 'אם התרגול החום' או התרגול 'לבן הכסוף'**, אך ראיתי גם בסרטי העופות שהביאו לפני השוחטים שני סוגי בעופות ויש שאמרו שגם שחטו את הלבן הכסוף.

תרגול הבאלאדי

תרגול הבאלאדי הוא העוף הערבי שגדל בכפרים והוא גם אינו זן בפני עצמו, ובעבר היו אוכלים עוף זה, צבעו חום עם נוצות וכרבות גדולה ורגליים יש במ כהות יותר מפטם המצוי, זכורני מגיל קטנותי שבירושלים היו תרגולים אלו מצויים הרבה בחצרות, והערביות ולהבדיל הנשים מהישובים הסמוכים לירושלים היו מביאות אותם לשוק.

כיום נמצא שינויים בתרגולי הבאלאדי ותלוי במקומות גידולם לדוגמא בלאדי שגדל באיזור חברון אינו דומה לבאלאדי הגדל במקומות אחרים, והסיבה לכך כי בסוג הבאלאדי יש בו עירוב הרבה של הכלאות, וזה הסיבה שתמצא כיום סוגי באלאדי עם רגליים כהות יותר וגם תמצא באלאדי עם רגלים 'צהובות' יותר. כי תלוי איזה מין מעורב בו.

בעבר שעדיין לא נעשו הכלאות צורתו היה שונה במקצת ממה שנראה כיום.

מהו המציאה הגדולה בעוף החדש

לטענת המתעסקים בהבאת העוף החדש, שלדבריהם (ע"פ אמירת הגויים) עוף זה הוא זן טהור ללא הכלאות.

אך אני שואל **כשאלת תם** הרי ברור **מכח הסברא בלבד** שאם כל מטרת אותם גויים מאומות העולם לשמר אותו תרגול שהיה בסכנת הכחדה, מי יאמר לן שהם לא הכליאו עוף זה, הרי כדי לשמרו ברור שהכניסו בו מערכת חיסונים וכדומה שלא יכחד שהרי אחרת לא אחת קורא מגיפה וכמה אלפי עופות מתים כלול אחד (כידוע לכל מגדל ומגדל) **וא"כ מה מצאתם מציאה חדשה**, יש להם תירוצים גם לשאלה זו.

השוואה לעוף הבאלאדי

אם מועיל השוואה של העופות לדוגמא אם ניקח כיום תרנגול הברקאלי ונשווה אותו לבלאדי של היום באם מכח זה נוכל להכריע, לכאורה גם ע"י ההשוואה לא נוכל לידע בבירור, כי יתכן שאותו הבאלאדי הוא מעורב במין אחר. רק בעבר לפני הרבה שנים שעדיין לא נעשו הכלאות בזה הבאלאדי היה קנה מידה כדי להשוותו, ואם כך לכאורה כל ההשוואות לתרנגול הבאלאדי לא יאמרו לנו מציאות הנכונה.

וזה גם הסיבה למה אותם עסקנים ויראי ה' הוצרכו לנדוד למרחקים למצוא כאילו הזן החדש, ולמה לא לקחו את התרנגול הבאלאדי, וזאת כי כיום התרנגול הבאלאדי כבר עבר 'הרבה הכלאות' ולא ידוע מקורם, הרי שוב לא נוכל לומר שזה הזן הטהור ללא הכלאות.

וכשנצא מתוך הנחה זו אתפלא מאד מאד מה הויכוח בכלל אם הוא דומה לבאלאדי או לא, הרי גם אם נמצא שינויים מי נתן את 'החותם' שהבאלאדי הוא הכשר ללא חששות.

ואילו היו יכולים למצוא את הבלאדי המקורי לפני הרבה שנים שאותו אכלו ללא חששות כאן היה אולי מקום להשוואה, אבל כיום מה שייך להשוותו.

אמנם זה ודאי שאלו שזוכרים את הבאלאדי לפני הרבה שנים וזוכרים היטב שצבע רגליו לא היו צהובות, א"כ בודאי זה אומר לי שאותו ברקאלי שצבע רגלו כהה יותר ואינו צהוב כפי רגלי עופות המצויים לנו שזה לא סימן של עוף טמא.

המציאות אם יש שינויים בעוף החדש

א. לגבי חולק את רגליו ואצבעותיו אין בו שינוי אלא אינו חולק אצבעותיו ורגליו.

ב. מה שמשונים בגודלם ובנוצותיהם - אין בו חשש כמובא בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה תליתאה חלק ב סימן קכא לגבי עופות אחרים) שכתב 'גם בזה נהניתי שראיתי במכתב הגאון מאלטונא שהעיד מהרב הצדיק ונאמן מוה' שמעון דייטש שהעופות הנקראים קיבריצר שהמה משונים בגדלם ובגידול הנוצות הם מותרים'. (ואינו מדבר על הבראקל).

ג. יש בו צורת האצבעות ככל התרנגולים, שלוש מלפנים ואחד מאחוריו, ויש בו מעלה נוספת שיש ברגלו דרבן שלא מצוי בתרנגולים הרגילים, שלכמה שיטות בראשונים הוא הנקרא 'אצבע היתירה', ומ"מ אינו מגרע מה שלא נמצא בעופות הרגילים או מצד שהרמב"ן ס"ל שאין צורך בזה, או בגלל שגם בתרנגולות שלנו מצוי כעין יבלת על הרגל שאם היו משאירים את התרנגול בחיים יותר זמן יבלת זו היתה מגדלת את הדרבן, רק שוחטים אותה לפני זמן שהספיקה לגדל את הדרבן.

ד. צבע הרגל שכהה יותר ואינו צהוב כתרנגולים המצויים - אינו סימן לעוף טמא שבעבר היו הרבה תרנגולים (באלאדי) בצבע זה.

- ה. ציפורניו העקומים - נמצא גם בתרנגולים המבוגרים.
- ו. כרבולת הגדולה של התרנגול הזכר - היה בעבר גם בתרנגולי הבאלאדי, גם ביום ראיתי במשקים תרנגולות נקבות המטילה ביצים עם כרבולת גדולה כזאת (וגם זה פלא שבעבר ידענו שאין לתרנגולת הנקבה כרבולת וכנראה שיש איזה שינוי מסיבות שונות).
- ז. צבע החרטום ככל צבעי התרנגולים.
- ח. מה שאומרים שיש לו כיפוף בחרטום, אלא קטעוהו, האמת לא ראיתי בו חרטום מכופף, אך נכון שראיתי שקטעו את חרטומו, אך אמרו לי שגם בעופות הרגילים קוטעים חרטומם לצורך המזון המיוחד שנותנים להם.
- ט. שיער על צווארו, נכון שיש להם שיער על צווארם הנראה כמו זקן, אך לא מצאתי בפוסקים ששינוי זה גורם שאלה בכשרות העוף.
- י. קנה רגיל, כששחטו אותו ראיתיו שיש בו קנה עגול ככל התרנגולים.
- יא. צבע הכבד ככל צבעי כבד התרנגולים.
- יב. יש לו זפק, בתרנגול שהיה לפני היה הרבה מוגלה סביב הזפק כפי שתראה בתמונה, וזה נבע בגלל שהזריקו החיסון בעורף הצוואר.
- יג. אין בריאות שלו שינוי משאר הריאות.
- יד. הגידין שלו חזקים ביותר, ואין חשש בגידיו יותר משאר תרנגולים.

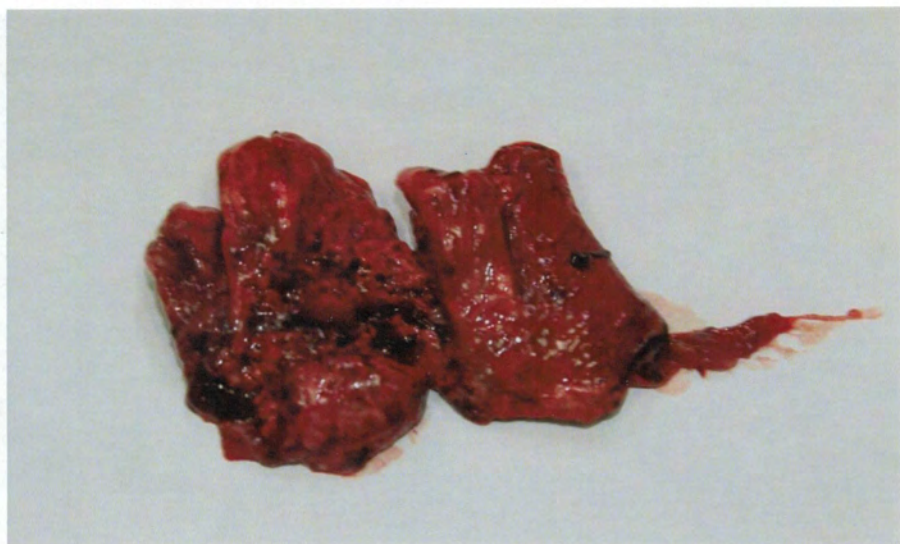
טו. קורקבנו נקלף כשאר התרנגולים

טז. ביצי העוף הם כד חד ככל ביצי התרנגולים.

יז. צורת החלבון והחלמון של הביצה היא ככל הביצים.

קנה עוף עגול כשאר התרנגולים

הריאות - בריאות וחזקות

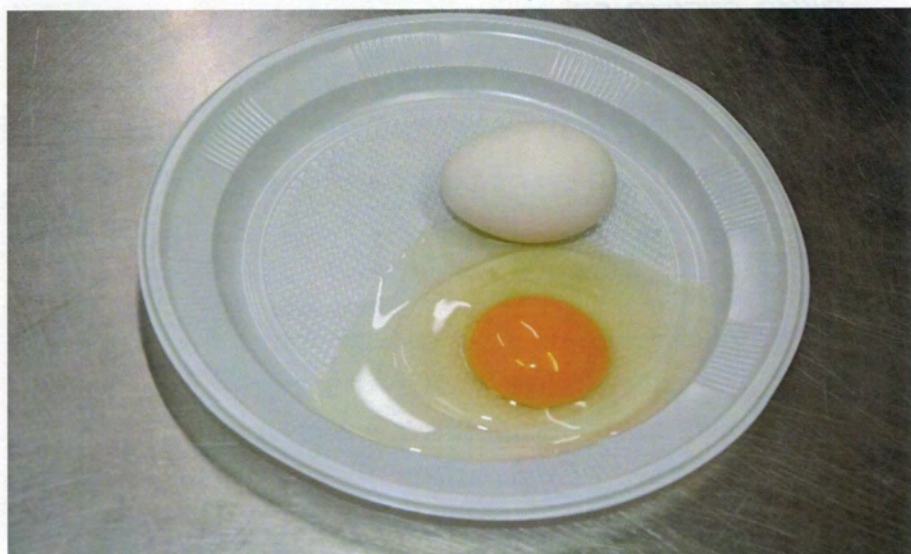
הכבד - בצבע רגיל

צומת הגידין - הגידין בריאים וחזקים

הביצים - כד חד

צורת פנים הביצה - רגילה

מסורת

עיקר השאלה מאחר שנקטינן שעוף אינו כשר אלא עם מסורת, ולעוף זה אין מסורת, בזה נבאר בביאור הסוגיא את טענתם כל שיש לו צורת תרגול המצוי לא צריך מסורת מחודשת. או אם אפשר לצרף השיטות שאם יש לעוף ג' סימני טהרה אין צורך במסורת.

סימני כשרות העופות

כדי להסביר עיקרי ההלכות של סימני כשרות העופות, ננסה לקצר ולפשט את הסוגיא והראשונים, בכדי שכל בן תורה גם כשלא למד הסוגיא או אפילו אם למד הסוגיא יתבהר לו יסודי הדברים.

במשנה (חולין נט,א) אמרו סימני בהמה וחיה נאמרו מן התורה וסימני העוף לא נאמרו אבל אמרו חכמים כל עוף הדורס טמא כל שיש לו אצבע יתירה וזפק וקורקבנו נקלף טהור ר' אלעזר ברי' צדוק אומר כל עוף החולק את רגליו טמא. נמצא שסימני העופות הטהורים הם:

- א. אינו דורס.
- ב. יש לו אצבע יתירה מאחורי אצבעותיו.
- ג. יש לו זפק - מקום רחב בסוף הושט ששם האוכל מתקבץ.
- ד. קורקבנו נקלף - שהחלק הפנימי בעור הוא גס, ואפשר לקלפו בלי לקרעו.

ברשב"ץ (בספרו מגן אבות סג, ב) כתב שד' סימני העוף רמוזים בפסוק "כל צפור טהורה תאכלו", האותיות השניות שבד' סימנים אלו, זהות לאותיות המלה "צפור" הצד"י שבאצבע, הפ"ה שבזפק, הוא"ו שבדורס, והרי"ש שבקורקבן.

הגם שבתורה נאמר "צפר" בלא וא"ו, ביאר בעל האבני נזר (הובא בספר אביר הרועים) מכיון שהסימן של אינו דורס הוא בשלילה ולא באופן חיובי, לכן לא נאמר בו וא"ו, אלא נשמע מהתיבה.

אצבע יתירה

פליגי הראשונים מהו 'אצבע יתירה'

א. שיטת רש"י זו אצבע הגבוה שאחורי האצבעות' וביאר הר"ן שכוונתו לאצבע הרביעית העומדת מאחורי הרגל בעוד השלש האחרות עומדות בצד הקדמו של הרגל ועליהן דורך העוף בהליכתו ואותה הרביעית האחורית גבוהה מעט מעל הקרקע וע"כ קורא לה רש"י 'הגבוה' צורה זו מצויה ברוב העופות שמסודרות אצבעותיהם לשלש מלפנים ואחת מאחור. וביאר הר"ן שאעפ"כ נקראת יתירה' מחמת שאינה עומדת בסדר שאר האצבעות.

ב. יש מפרשים (הובא ברמב"ן) שזו מעין צורת אצבע סחוסית בלי בשר ועצם העומדת באמצע עצם הארכובה התחתונה אך הרמב"ן דחה דעה זו כי אצבע זו מצויה רק בתרנגולים ולא בתורים ובני יונה ובגמ' אמרו בפירוש שזהו אחד מהסימנים הנמצאים בתורים ובני יונה.

ג. הר"ן ביאר שאצבע יתירה היא האצבע האמצעית מתוך השלש הקדמיות שהיא ארוכה משתי האצבעות הסמוכות לה מימינה ומשמאלה ונקראת יתירה' על שם שארוכה יותר.

ד. במאירי מפרש שבא לבאר על האצבע היתירה (שהוא סימן לטהרה), ממילא כל שחולק אצבעותיו אין האצבע האחרון

נקרא יתר, מכיון שהוא משתמש בו וסומך עליו, אמנם שאר עופות הטהורים, אינם סומכים אלא על שלשה הראשונים, א"כ האצבע האחרון הוא מיותר, וסימנו טהור.

וכוונתו שכל עופות הטמאים משתמשים בכל אצבעותיהם, אבל העופות הטהורים יש להם אצבע שאינם משתמשים בהם, וזהו "אצבע יתירה" - כאילו האצבע הוא מיותר.

אצבע יתירה

לשיטת רש"י הוא אצבע מאחורי הרגל
לשיטת הר"ן האצבע הארוכה יותר משאר אצבעות
ויש מפרשים הובא ברמב"ן שהדורבן הוא האצבע היתירה

זפק

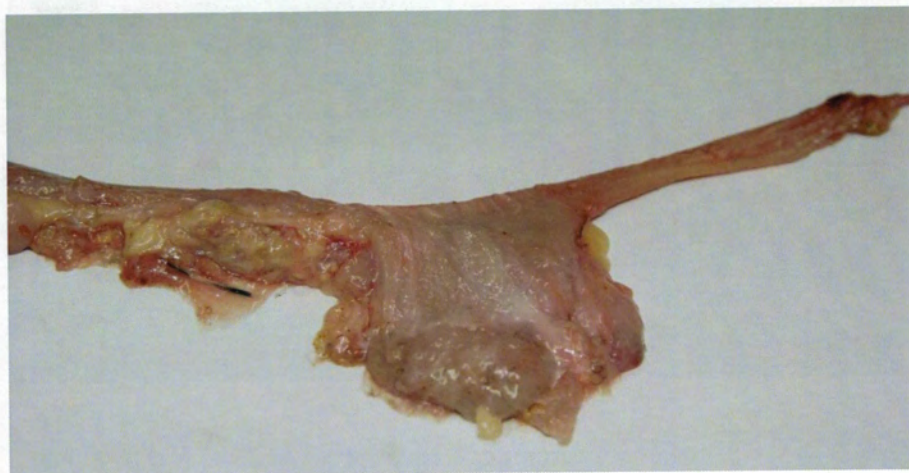
לעוף טהור יש זפק, והיינו שבסוף הוושט יש להם מקום רחב ששם מקבץ המאכל בתחילת האכילה, ששם המאכל מתרכז לפני שנכנס לקורקבן. דבר זה הוא סימן לעוף טהור, מאחר שניזון רק מן הצמחים וזקוק הוא לזפק לשם ריכוכם.

כתב הפמ"ג (סי' פ"ב סק"ח) 'שאין אנו בקיאים בזפק'. וכבר מצאתי שכדברי הפמ"ג הובא במאירי (חולין סא,א) 'וכן פירשו שאין אנו בקיאים בזפק שיש עופות שנעשה מגופם כיס אחד שקורים לה גורגא שעומדת לפעמים במקום זפק ואינה זפק'.

אמנם צ"ע אם להלכה חוששים לדעה זו שהרי בכל הפוסקים בכל הדורות שדנו בשאלות כשרות עופות מסויימות לא העירו לחשש שמא אין אנו בקיאים בזפק.

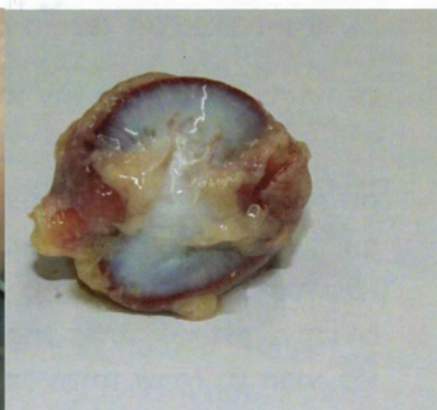
זפק דלקתי בגלל הזריקות בצוואר העורף – ונטרף

אותו הזפק לאחר הסרת הדלקת

קורקבנו נקלף

תכונת עוף הטהור שאוכלים זרעים, ובתוך הקורקבן מצופה בפנים בקליפה קשה, ומחוספסת, המועילה לטחינת הזרעים הקשים, במקום השיניים שאין לעופות. ועור זה נקלף, משא"כ בעופות הטמאים שניזונים מן הפגרים אין להם קליפה זו, שאין צריכין לפעולה של טחינת זרעונים.

הקורקבן - נקלף ביד

אינו דורס

במשנה מבואר שעוף הדורס הוא עוף טמא. פליגי בראשונים מה נקרא דורס.

א. שיטת רש"י 'הדורס האוחז בצפרניו ומגביה מן הקרקע מה שאוכל'. ואילו רש"י (בדף סב,א) כתב 'ונראה לי שכל עוף הנותן רגלו על האוכל כשהוא אוכלו ומחזיקו ברגלו שלא ינווד ולא ינטל כולו אצל פיו הוא דריסה וכן דרך העורבים שגדלין בבתים שקורין קוקאה'. והיינו שבדף נט הביא לפי הקבלה שהיתה בידו מרבותיו ובדף סב פירש מה שנראה לו מסברא דנפשי' ולהכי כתב כאן 'ונראה לי', וכן מפורש ברש"י (נדה ג' ע"ב ד"ה חזיוה רבן דדרסה) שכתב 'מקבלת ברגלי' מה שאוכלת ואני אומר שדורסת על מאכלה ברגלי' לאחוז שלא יבוא כולו לפיה ואין עוף טהור עושה כן. נמצא שני פירושים ברש"י במהות 'דורסת' לפי ראשון הוא עצם החזקת האוכל ברגליה ולפי שני זה דוקא בשעת האכילה שתופסת ברגליה כדי שתוכל לתלוש בפיה ממנו.

מדברי הרמב"ם משמע שמפרש כרש"י שכתב בפירוש המשנה (חולין פרק ג) 'דורס, הוא שמניח ידו על הדבר שהוא אוכל ואוכלו, וכך עושה כל בעל חי טורף'. וכ"ה בספר כלבו (סימן קא) בשם הראב"ד 'ולשון הראב"ד ז"ל בענין הדריסה אני קבלתי עוף הדורס ברגלו מה שהוא אוכל בין חי בין מת ואפילו ירקות הרי זה דורס וטמא,

ב. התוסי' (חולין סא, א ד"ה הדורס) הביא בשם רבינו תם שהקשה על רש"י ואמר שלא יתכן לפרש כן כיון שגם התרנגולות אווזות בצפורניה ומגביה מן הקרקע ולכן רבינו תם מפרש שדורס הוא דורס ואוכל מחיים ואינו ממתין לה עד שתמות.

ג. הר"ן (חולין דף כ בדפי הרי"ף די"ה אמרו חכמים) פירש שנועץ ציפורניו בבעלי חיים ודורסן כעין דריסת הנץ.

ד. הרמב"ן כתב 'והנכון שהוא הצד ציד והורג אותם במכת הדריסה שדורסן בצפרניו כעין הדורסה שהזכירו למעלה בנץ'. שטורף בע"ח ע"י הכאה בצפרניו המטילה בהם ארס וא"כ הוא כמו דורסה בטריפות.

ה. רבינו גרשום (חולין נט) כתב הדורס טמא שקולט מאויר.

חולק אצבעותיו

במשנה אמרו ר' אלעזר בר' צדוק אומר כל עוף החולק את רגליו טמא, והיינו עוף שיש לו ארבע אצבעות וכשעומד על קרש חולק את רגליו דהיינו שתיים ללפנים ושתיים לאחור הרי הוא עוף טמא. והסבירוהו בפוסקים מכיון שמאכל עופות הטמאים הוא נבלות וצריכים עמידה ותפיסה חזקה לצורך אכילתם ולכן ע"י שחולק את אצבעותיו יש לו תפיסה חזקה, אבל עופות טהורים שמאכלם זרעונים אינם צריכים עמידה חזקה ולכך אינם חולקים אצבעותיהם.

התוכי לכאורה חולק את רגליו דהיינו כשעומד על מוט תראה שתיים מלפניו ושתיים לאחוריו וא"כ העירו הרי התוכי אינו עוף הדורס דכל מאכלו אינו אלא מיני זרעים ופירות ואינו אוכל בעלי חיים כלל וא"כ חולק את רגליו אינו סימן שהוא דורס. אמנם פשוט שיש לחלק בזה משום שכל החסרון של 'חולק את רגליו' אינו אלא בסוג עוף שבמהותו יש לו ג' אצבעות לפניו ואחת לאחוריו וכשמעמידין אותו על חוט חולקן שתיים לכאן ושתיים לכאן וזהו סימן דריסה שכך מנהג העופות הדורסים אבל התוכי מציאות ברייתו הוא כך רגליו הוא כך שהם שתיים כנגד שתיים ממילא אינו נקרא חולק את רגליו אלא כך נראין רגליו.

וכסברא זו מצאתי בשו"ת חזון נחום (אחי הגאב"ד מטשעבין סי' נז) שדן שם בעופות שיש להן חמשה אצבעות דהיינו שבמקום

אצבע היתירה באחורי הרגל נמצא שני אצבעות ולפעמים כמו ג' אצבעות דכללא דחולק את רגליו טמא לא שייך רק באופן שהי' במציאות שיהיה העוף חולק את רגליו שלש לכאן ואחת לכאן משום שהאצבעות עומדין בשורה ועכשיו שהעוף מטבע יצירתו והרגלו הוא חולק שנים לכאן ושנים לכאן זה סימן טומאתו משא"כ בני"ד שבמקום אצבע היתירה נמצאו ב' או ג' אצבעות חלוקים אבל לא נפרדים בשיעור הזה שיהיה להעוף מציאות ואפשר לחלוק אותן לכאן ולכאן לפי שהן בשורש אחד אין לזה ענין לדראב"צ דאמר בפירוש מותחין לו חוט של משיחה שהוא ענין בדיקה ע"י חוט של משיחה על טבעו והרגלו של העוף אבל לא אם כן גידול הרכב האצבעות שא"א בענין אחר וז"פ.

אינו חולק אצבעותיו אם זה סימן טהרה או לא

לכאורה כשיש לפנינו תרגול ואנו רואים שאינו חולק רגלו האם זה סימן שעוף כשר הוא. מצינו בר"ן (חולין כב, מדפי הר"ף) שכתב 'ולא קאמר ר' אלעזר בר' צדוק אלא שכל החולק את רגליו טמא אבל יש לך טמא שאינו חולק את רגליו דומיא דרישא דאמרינן כל עוף הדורס טמא אע"פ שיש טמא שאינו דורס דהיינו פרס או עזניה'. טהורי מבואר שהר"ן ס"ל שסימן זה מועיל לטמא עוף שאנו מחזיקים אותו ככשר שאם נראה חולק את רגליו שתיים שתיים יש לאסרו מפורש בדבריו שאם חולק אצבעותיו 'אינו סימן טהרה' ועדיין יש לחוש שמא הוא עוף טמא, רק כשאינו חולק את רגליו בזה ברור לן שהוא סימן טמא.

מדברי המשנה מבואר כדברי הר"ן כמו שכתב בדברי חמודות (ס"י שמ"ח) לאחר שהביא את דברי הר"ן הוסיף 'ונראה לי דהיינו טעמא דתנא דמתניתין לא קתני להך כללא בתרא', וכוונתו הרי במשנה הביאו רק כתחילת דברי רבי אליעזר ב"ר צדוק שעוף שחולק את רגליו טמא ולא הובא הסיפא של רבי אליעזר ב"ר צדוק שאם לא חולק רגליו שלוש לכאן ואחת לכאן טהור והיינו שזה באמת אינו סימן טהרה.

אך עדיין יש לדון אם נמצא לפנינו עוף שאינו חולק אצבעותיו

האם זה הוכחה שאינו דורס ועדיין צריך לבוא לימסורת' להכשירו או שבכה"ג כבר אינו צריך למסורת כי עצם הדבר שאינו חולק אצבעותיו מוכיח שהוא עוף טהור.

ומצינו מפורש בר"ן (חולין כב,ב) שכתב 'אם חולק את רגליו. כלומר אצבעותיו שתיים לכאן ושתיים לכאן טמא שלש לכאן ואחת לכאן טהור. פירוש כללא קמא דוקא דכל חולק את רגליו שתיים לכאן ושתיים לכאן טמא אבל כללא בתרא דשלש לכאן ואחת לכאן יש מהם טמאין ויש מהן טהורין'.

מדברי המשנה מבואר כדברי הר"ן כמו שכתב בדברי חמודות (סי' שמ"ח) לאחר שהביא את דברי הר"ן הוסיף 'ונראה לי דהיינו טעמא דתנא דמתניתין לא קתני להך כללא בתרא', וכוונתו הרי במשנה הביאו רק כתחילת דברי רבי אליעזר ב"ר צדוק שעוף שחולק את רגליו טמא ולא הובא הסיפא של רבי אליעזר ב"ר צדוק שאם לא חולק רגליו שלוש לכאן ואחת לכאן טהור והיינו שזה באמת אינו סימן טהרה.

נמצא עכ"פ גם כאנו רואים שאינו חולק את רגליו מ"מ אינו מפקיע שמא הוא עוף טמא.

עוף שיש לו ג' סימני טהרה האם צריך שיהיה לו גם מסורת

מחלוקת בראשונים אם עוף שיש לו ג' סימני טהרה האם צריך שיהיה לו גם מסורת, שיטת רבי משה ב"ר יוסף (הובא בבעל המאור ושאר הראשונים) דהעיקר תלוי בסימנים ואם יש לו ג' סימני טהרה אף אם לא ידוע לנו אם הוא דורס או לאו וגם אין לו מסורת מ"מ כשר, אמנם שיטת רש"י חולין (סבא) שלא מסורת לא נכשיר בג' סימנים בלבד. שכתב 'ומתוך שאין אנו בקיאים בהם נראה לי דעוף הבא לפנינו יש לומר שמא ידרוס דהא הך תרנגולתא דאגמא היו מחזיקין בטהורה ולאחר זמן ראוה שדורסת ואין עוף נאכל לנו אלא במסורת עוף שמסרו לנו אבותינו בטהור ושלא מסרו לנו יש לחוש ובמסורת יש לנו לסמוך כדאמר לקמן (נדף סג) שעוף טהור נאכל במסורת'.

וסברת רש"י אף שיש לו ג' סימני טהרה מ"מ שמא הוא עוף טמא, כי גם לעופות הטמאים יש ג' סימני טהרה, וההבדל בין עופות טמאים לכשרים אינו בסימנים שבגופם אלא אם דורס או לא, שעופות טמאים דורסים ועוף טהור אינו דורס, ואף שלא ראינו שעוף זה דורס, מ"מ לא ראינו אינו ראייה ושמא ידרוס בעתיד, וצ"י רש"י את דברי הגמ' שהיה תרנגול דאגמא והחזיקו כל הזמן שהוא טהור ואכלוהו ואח"כ ראו שדורס והפסיקו לאכלו, ולכן לא סגי בג' סימני טהרה אלא צריך מסורת שהוא עוף כשר.

ויסוד מחלקותם הוא מן הקצה אל הקצה דהיינו האם עופות הטמאים יש להם ג' סימני טהרה או לא, מדברי רש"י נראה שעשרים עופות מהכ"ד עופות הטמאים יש בהם ג' סימני טהרה ובעורב יש לו ב' סימני טהרה ופרס ועזניה יש להם סימן טהרה אחת. ולדבריו יוצא שעוף שיש לנו ג' סימני טהרה גרוע יותר דהרי אפשר שהוא מהעופות הטמאים, וממילא צריך הוכחה שאינו דורס שרק על ידי כך מוכיח לנו שאינו עוף טמא.

אבל שיטת רבי משה ב"ר יוסף הוא שאין לאחד מהעופות הטמאים שלשה סימני טהרה וא"כ כל שיש לי ג' סימני טהרה כבר מפקיע אותו מחשש שמא הוא עוף טמא. ולפי"ז לא צריך לחשוש שמא הוא דורס כי הג' סימנים שיש בגופו מוכיח שאינו דורס.

הראשונים פליגי אם ס"ל כרש"י או כרבי משה ב"ר יוסף שיטת הבעל המאור והרמב"ן והרשב"א ועוד שכל שיש לנו ג' סימני טהרה בידוע שאינו טמא ואינו צריך מסורת. לשון הרמב"ן הוא 'ולפי שאין אנו יכולין להכחיש דברים הנראים לעינים אנו חוזרים על כרחנו לאחוז דרך הרב ר' משה ב"ר יוסף ז"ל שכתב בתשובותיו וגם הוא כתוב בספר המאור שהוא מפרש משנתינו כפשוטה וכמשמעה, כל עוף הדורס לעולם טמא, וכל שיש לו שלשה סימנים בגופו אצבע יתירה וזפק וקורקבנו נקלף אין אתה צריך לחזור על דריסתיו.

בשו"ע (סי' פ"ב סעי' ב') פסק כשיטת רש"י שכתב 'ואע"פ שיש לו ג' סימנים אלו, אין לאכלו, לפי שאנו חוששים שמא הוא דורס, אלא א"כ יש להם מסורת שמסרו להם אבותיהם שהוא

טהור'.

המהרש"ל בים של שלמה (מסכת חולין פרק ג) פסק כרבי משה ב"ר יוסף וכן הגר"א (פ"ב סק"ג) כתב 'והפוסקים הסכימו לפי הר"מ בר יוסף'.

ואף שמדברי הש"ך (סק"ח) הביא את המהרש"ל וכנראה שבחלק מדבריו מסכים לשיטתו, מ"מ מפשטות לשון הש"ך (בסק"ד) מבואר שס"ל שצריך מסורת ולא סגי בג' סימנים ומפורש כן גם בש"ך (סי' פ סק"א) בלשונו 'ולפי שאין לנו עתה אלא מה שקיבלנו במסורת וכדלקמן ספ"ב גבי סימני העוף קצרת'י'. (אף שכבר העיר בפמ"ג בשפתי דעת סק"א על דברי הש"ך הקשה מהו הדמיון בין הצורך במסורת בסימני עוף לבין מסורת בהמה וחיה הלא דוקא בעופות צריכים מסורת משום שרבו הפרושים והדעות בעניינם אך בסימני חיה ובהמה לא הוזכר זה דאין נאכל אלא במסורת. מ"מ מבואר בפמ"ג שנקט דדעת הש"ך לא נתיר בסימנים בעוף ללא מסורת).

וכן כתב בחכמת אדם (כלל ל"ו) 'אבל אנו במדינתנו קיימא לן כאותן הפוסקים דכל הסימנים שבעולם לא מהני להתיר אלא מה שנמסר לנו מאבותינו'. והחזו"א בקובץ אגרות כבר כתב 'שאין לנו לנטות מדברי הגאון חכמת אדם שקבע בספרו שמנהגנו שלא לאכול בהמות וחיות אלא במסורת'. (וא"כ כל שכן שבעופות צריך מסורת).

אם הסיבה שצריך מסורת הוא מעיקר הדין או מכח חומרא

לכאורה השו"ע שפסק כפשוטו שצריך גם ג' סימנים וגם מסורת בפשטות היה משמע שהוא מעיקר הדין, ומש"כ בדרכי משה 'מ"מ נראה דיש להחמיר בדבר' נראה שהוא רק מטעם חומרא, אך זה אינו משום דהדרכי משה הרי מיירי ביש לו ג' סימנים וגם כף רגלו וחרטומו רחבים וזה הוא סימן שאינו דורס אזי המסורת הוא רק חומרא אבל בעוף שאין חרטומו רחב ואין לנו סימן שאינו דורס א"כ באמת מן הדין צריך מסורת.

אך לא הבנתי הדבר כראוי וזאת שהרי רוב עופות טהורים, ונסביר הדברים ולכאורה מאחר ורוב עופות טהורים א"כ גם בספק אם יש לו מסורת למה לא נלך בתר רוב, וכבר הקשה כן הפלתי (בסי' ס"ג סק"ד ד"ה והנה למה אין עוף נאכל בלי מסורת ניוול).

אלא שמצינו בדברי הריב"ש (סי' קצ"א) שכתב דלגבי סימני עופות לא מהני רוב משום שאמרה תורה והבדלתם בעינן שיהי' ודאי דאלה"כ לא מקרי הבדלה. וראיתי גם שבספר מעתיקי השמועה (ח"ב עמוד קי"ד) הביא בשם רבי איצ'לע מפונביז שהסבירו דהרמב"ם מנה מצות עשה להבדיל בין הטמא ובין הטהור וא"כ הבא לאכול עוף צריך להבדיל ולדעת בעצמו שהוא

הטהור ולכן לא מהני לילך אחר הרוב והביא שם שסיפרו הדבר להגר"ח מבריסק וקלסו מאד.

אמנם לכאורה עדיין צ"ע דבשלמא אם יש לנו ספק אם יש לו ג' הסימנים שבזה מיירי הריב"ש (כמבואר בדבריו שם) בזה שייך לומר שלא נלך בתר רוב מצד 'והבדלתם' אבל באופן שיש לו ג' הסימנים הרי מצד זה שבדקוהו קיימנו מ"ע דהבדלה אלא שאין אנו סומכין ע"ז משום החשש שמא ידרוס לעתיד כמובא בגמ' במעשה דתרנגולא דאגמא כמובא בגמ' וזה גופא צ"ע למה לא נסתמך על הרוב ולא נצטרך מסורת וכקושיית הפלתי, וצ"ע.

אך בעצם הדבר למה לא נלך אחר הרוב יש שתירצו שמבחינת המינים הרי מיני טהורים יותר, אבל מבחינת כמות העופות הרי כמות עופות הטמאים יותר, וא"כ לא שייך לילך אחר רוב הטהורים.

קבלת הרז"ה

הסיבה שצריך מסורת הוא שמא העוף הזה ידרוס פעם אחרת וממילא אם יצוייר סוג עוף שאנו יודעין שאינו יכול לדרוס היה לכאורה מותר גם בלי מסורת. ומצינו קבלת בעל המאור הרז"ה (חולין נט) 'דעוף שחרטומו רחב וכף רגלו רחבה כמו שיש לאווז אין להסתפק בדריסתו בידוע שאינו דורס'. נמצא שעוף זה כשיש לו ג' הסימנים וגם חרטומו וכף רגלו רחבה לא יצטרכו תנאי נוסף של 'מסורת'.

ואם צריך ב' הדברים גם חרטומו רחב וגם רגל רחבה או שנאמר שסגי באחד מהם, הנה בלשון הרז"ה (חולין דף כא עמוד א) 'כל שחרטומו רחב או שיש לו כף הרגל שקורין פוט"א כמו שיש לאווז' וכן הביאוהו בהרבה ראשונים (כלשון זה, אבל יש שהביאו 'שכל עוף שחרטומו רחב שיש לו כף הרגל כרגלי האווז' (תורת הבית הקצר בית ג שער א דף סה עמוד ב) והרשב"א בתשובה (ח"א סי' רי"ב) דן אם צריך שניהם או סגי באחד וכתב 'זה לא ראיתי לגאון אלא שהרב רבי זרחיה הלוי ז"ל אמר שכן היתה קבלה ביד הזקנים. ולא מצאתי לזה עיקר בשום מקום. ומה שאין לו מקום מה אדון עליו עד שנשמע מפי המקובל במה היתה קבלתו'. והטור הביא קבלת הרז"ה באופן שיש לו שני הדברים גם חרטומו רחב וגם רגליו רחבים, וכן הביאו השו"ע. ובפרי חדש מסיק שלהלכה צריך שניהם.

חומרת הרמ"א

והנה השו"ע (יו"ד סימן פב סעיף ג') הביא את שיטת הרז"ה להלכה יש אומרים שכל עוף שחרטומו רחב וכף רגלו רחבה כשל אווז, בידוע שאינו דורס, ומותר באכילה אם יש לו שלשה סימנים בגופו, ובכל זאת מסיים הרמ"א 'ויש אומרים שאין לסמוך אפילו על זה, ואין לאכול שום עוף אלא במסורת שקבלו בו שהוא טהור וכן נוהגין ואין לשנות'. מקור דברי הרמ"א הוא האיסור והיתר ויש שרצו לפרש שכן מבואר בתשובת הרא"ש וברבנו ירוחם, ראה מנחת יצחק (ח"ב סי' פה).

והכוונה מאחר שאנו חוששין שמא בכל זאת ידרוס וכבר העירו גדולי האחרונים (ראה פרי חדש ופלתי ובית מאיר ועוד) מאחר שהוא סוג עוף שאינו יכול לדרוס אי"כ למה פסק שצריך גם לזה מסורת.

וצריך לומר שהרז"ה בקבלתו מוציא רק את הצד של אותן השיטות שדורס היינו כשאר השיטות שהבאנו (בערך דורס) והיינו שיטת התוס' הרמב"ן והר"ן בהגדרת דורס, אבל לשיטת רש"י במהות 'דורסת' לפי ראשון הוא עצם החזקת האוכל ברגליה ולפי שני זה דוקא בשעת האכילה שתופסת ברגליה כדי שתוכל לתלוש בפיה ממנו. הרי לחשש זה גם עוף שחרטומו רחב וכף רגלו רחבה כשל אווז יכול להחזיק האוכל ברגליה או לתפוס ברגליה כדי שתוכל לתלוש בפיה ממנו, ולכן לא יועיל לן קבלת

הרז"ה וממילא הרמ"א שחושש לכל השיטות גם לשיטת רש"י לכן לא הקיל גם בעוף שחרטומו רחב וכף רגלו רחבה.

אבל המחבר לשיטתיי דלא חש לשיטת רש"י בפ"י דורס ואוכל רק דס"ל או כשיטת הר"ן שנועץ צפרניו ודורס כמ"ש הש"ך (סק"ג) או כשיטת ר"ת שאוכל עופות מחיים כמ"ש הט"ז (סק"א) משו"ה סמך על קבלת הרז"ה בחרטומו רחב וכף רגלו רחבה שאינם כלים הראויים לדריסה והו"ל ודאי שאינו דורס משא"כ הרמ"א חושש לשיטת רש"י שנותן רגלו על המאכל וע"ז לא מהני קבלת הרז"ה.

לילך אחר המסורת

כבר הבאנו דברי החכמת אדם (כלל ל"ה) שכתב 'אבל אנו במדינתנו קיימא לן כאותן הפוסקים דכל הסימנים שבעולם לא מהני להתיר אלא מה שנמסר לנו מאבותינו'. והחזו"א בקובץ אגרות כבר כתב 'שאין לנו לנטות מדברי הגאון חכמת אדם שקבע בספרו שמנהגנו שלא לאכול בהמות וחיות אלא במסורת'. (וא"כ כל שכן שבעופות צריך מסורת).

ועוד יותר מזה כתב מרן החזו"א זצוק"ל (אגרותיו ח"ג סי' קי"ג) בלשונו הזך והטהור 'אחשוב כי כאשר יעמיקו לקבוע את דעת זולתם לאמיתתה יראו שאין כאן נטייה צדדית רק כן הוא האמת שמימות הש"ך ואילך יש לנו מנהג קבוע שלא לקבל שום מין חדש להביאו על שלחן ישראל מפני גדר למאכלות אסורות אשר פרצה טהרה בישראל ואין לנו לפרוץ גדר בזה ואין לי ח"ו שום נטיה לאסור את המותר רק לבי כואב בהיתר זה מפני שכל פרצה גוררת פרצות אחרות'.

וכשישבתי עם גדולי התורה מתלמידי תלמידי החזו"א והערתני להם האם מרן החזו"א לא התכווין לחוש לדבר זה שאין לו מסורת.

אמרו לי שלא צריך 'מסורת' על כל מין תרנגול בפני עצמו אלא כל שיש לו שם תרנגול שבדומה לו אוכלים מועיל מסורת זו על זו. וממילא נחשב כיש לו מסורת.

ובאמת כבר דן בשו"ת אבני נזר (יו"ד סי' ע"ה) בשאלה כזאת אם צריך מסורת לכל אחד בנפרד וכתב 'וכיון דלא הוי כלאים זב"ז ומין אחד הוא ממילא מועיל המסורת שיש לנו באווזים שלנו לאווזות אלו דמין טהור היא', ומביא שם אף שמהגמ' בחולין (סה,א) מבואר 'שנדמה' בלבד אינו מועיל מ"מ כתב שם 'האי נדמה כהא דתנן ריש כלאים אעפ"י שדומים זה לזה כלאים זה בזה היינו שיש קצת דמיון מ"מ יש בהם שינוי גדול להחשב כלאים ואינו מין אחד אבל כשאין בהם שינוי להחשב כלאים חשיב מין טהור'. ומתבסס שם ע"פ דברי החתם סופר.

נמצא לדבריו כשיש מסורת על מין מסויים ובא לפנינו עוף אחר שדומה לו כל שאין שינויים גדולים ביניהם מועיל מסורת של מין זה על המין האחר.

ובספר ערוגת הבושם (סי' ט"ז) כתב כל מה שכתב הרמ"א שאין לאכול שום עוף כי אם במסורת הוא רק כשבא לפנינו מין עוף חדש שיש לו צורה חדשה ויש בו שינוים בגופו מן העופות שלנו אז צריך מסורת ואין לסמוך על סימנים אבל במין עוף הידוע לנו כגון תרנגולת וכדומה שמכירין שהוא מין זה ממש רק שהוא גדול קצת או קטן בקומה ובאיברים ובגודל שבא ממדינה אחרת זה לא הוי ריעותא לדונו בשביל זה למין אחר חדש שנצטרך עליה מסורת מאבותינו וכיוצא בזה כתב ג"כ בתשו' מהרי"א הלוי מהגאון מלבוב חלק א' סי' קכ"ו).

צירופי שיטות בהלכה

באמת אם ניכנס לעומק ההלכה יש לדון לצרף השיטות אם במקרה זה נוכל לדון להתיר או לא, אבל כפי שהקדמתי שכל מטרת הקונטרס הוא רק לברר המציאות ולהביא ב' הצדדים, הרי מיותר להמשיך ולהאריך צד ההלכתי, כי דבר זה מסור לגדולי התורה אשר הם העומדים להכריע.

ונסיים בברכת כתיבה וחתימה טובה.